

Өңірлік туризмнің даму әлеуеті

Туризм – тиімді және табысты бизнес. 2008 жылы жер шарында 500 миллиард доллар жұмсаған 800 миллион адам саяхат жасаған. Әлемдік тәжірибе дәлелдегендей, туристік бизнестің дамуына қаражат салған мемлекеттер орасан зор дивидендтерге ие болады. Туризм сферасына әлемдік жалпы ұлттық өнімнің 6%-ы, әлемдік инвестициялардың 7%-ы, әрбір 16-шы жұмыс орны, әлемдік тұтыну шығынының 11%-ы келеді. Осыған орай, туристік саланың дүниежүзілік экономикаға үлкен ықпалын көрмеу мүмкін емес. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің халыққа «Қазақстан жедел экономикалық, әлеуметтік және саяси модернизациялау жолында» Жолдауында көрсетілген: «...бізге нарықтың туризм, мұнайгаз машина құрылысы, тамақ және тоқыма өнеркәсібі, көліктік-логистикалық қызмет көрсетулер, металлургия және құрылыс материалдары сегменттерінде 5–7 кластердің құрылуы мен дамуы бойынша жоспар қажет. Олар ел экономикасының шикізаттық емес салаларындағы ұзақмерзімді бағытты анықтайды». «Қазақстан–2030» Стратегиясында қойылған басымдықты мақсаттардың бірі отандық және шетелдік инвестициялардың жоғары деңгейімен сипатталатын дамыған нарықтық экономикаға негізделген экономикалық өсу болып табылады. Бұл мақсатқа жету, ең алдымен экономиканы реформалауды алғышарттайды. Соңғы кезде туризм әлеуметтік құбылыс мағынасына ие болды. Ол тұтынушыға таңдаулы өнім категориясынан қолайлы категорияға өтті. Өзінің бастапқы даму кезеңінде туризм әлеуметтік-мәдениеттілік ықпал жасау элементі ретінде анықталып қаралды. Қазіргі кезде ол экономикалық және жаппай әлеуметтік құбылыс ретінде есептелінеді. Туристік саланың құрылу жағдайы оның қарқынды дамуы, валюталық түсімдердің үлкен көлемдері экономиканың әр түрлі секторларына әсерін тигізеді.

Туризм сферасына дүниежүзілік жалпы ұлттық өнімнің 6%-ы, дүниежүзілік инвестициялардың 7%-ы, әрбір 16-шы жұмыс орны және дүниежүзілік тұтыну шығындарының 11%-ы келіп отыр. Осыған орай, туристік саланың дүниежүзілік экономикаға үлкен ықпалын көрмеу мүмкін емес. Туристік саланың дамуының артықшылықтары айқын. Бұл әсіресе, шағын және орта кәсіпкерлік сферасында жаңа жұмыс орындарының жасақталуы. Туризм табиғи ресурстарды азайтпайды және ел үшін тұрақты табыс көзі болып табылады. Туристер санының артуы ғаламдық қауымдастықта Қазақстан имиджіне жағымды ықпал етеді, ал мұның ғаламдану және интеграциялану процестерінде маңызы зор. Туризм ұлттық мәдени салт-дәстүрлердің қайта жаңарып дамуына әсер етеді, халықтың ұлттық, өзіндік санасының жоғарылауына ықпал етеді. Қазақстанның, оның ішінде Маңғыстау аймағының ұланғайыр туристік әлеуеті бар. Маңғыстаудағы мұражайлардың, қорықтар мен туристік фирмалардың қызметкерлері үшін өз қаласымен бүкіл облыс – ашық аспан іспетті. Туризмді дамыту әдіснамасын жасап, бүкіл Маңғыстау бойынша саяхат маршруттарын салу ісіне ондаған жылдар кетті. Сол арқылы қазіргі заманғы сервистік инфрақұрылымды тұрғызу үшін іргетас қаланды. Мұның бәрі болмайынша бүгін кез – келген индустрия мен демалыс орталығының табысты күн кешуі мүмкін емес. Маңғыстау жеріндегі тарихи – мәдени ескерткіштерден басқа теңіз жағалауындағы экотуризмді дамыту, теңіздің бірегей балықтарын (қорытпа, бекіре, шоқыр) аулау, теңіз жағалауындағы жыл құстарының ұшып келуімен кетуін қызықтау, Қызыл кітапқа енгізілген аңдарды, құстарды тамашалау, Ақтаудағы әлемдік деңгейдегі теңіз порты, Кендірлідегі адамдардың тынығып демалу орны, бір облыстың, бір аймақтың ғана емес, республика халқының игілігі екендігі күмәнсіз. Маңғыстау аумағында туризмнің барлық түрін дамытуға мүмкіншіліктер бар. Табиғи климаттық жағдайларына байланысты, Маңғыстау жері рекреациялық ресурстарға, ерекше әсем табиғи ескерткіштерге бай және қазақ даласында ата – бабамыздан келе жатқан баға жетпес құнды мәдени мұралары да шексіз.

Туризмнің дамуы облыстағы барлық табиғи – шаруашылық кешенінің дамуына, сонымен қатар, тұрғындардың салауатты өмір сүруі үшін қоршаған ортаның жақсы жағдайда болуын қамтамасыз ететіні кәміл. Маңғыстау өз байлығын көбейтіп, түскен пайданы экологиялық проблемаларды шешуге және табиғатты қорғау шараларына жұмсар еді. Маңғыстау жерінде туризмді өркендетудің болашағы зор. Осы орайда, өзіндік тарихы бар, әсем табиғатты,

мәдениеті, этнографиясы бар Маңғыстау өлкесі, дүниежүзілік туристік рыногында өзіне лайықты орнын келешекте алуына толықтай мүмкіндігі бар жер. Мамандардың зерттеуінше халықаралық туристерді көбінесе не қызықтырады деген сауалға туристердің 90 пайызы баратын жерінің этно – тарихи дәстүріне, салт – саласына қызығушылық танытады екен. Соған орай, тарихи ескерткіштерге бай, ұлттық салт – дәстүр мен әдет – ғұрыпты берік сақтаған Маңғыстауға туристердің қызығушылығы жоғары деңгейде болатыны сөзсіз. Бұл өлке Қазақстан үшін – қазыналы қарт өлке. Киелі өңір Маңғыстау туралы ойлағанда ең бірінші еске түсетіні – әулиелер, ежелгі қорымдар мен ерекше өрілген күмбезді мазарлар, қайталанбас тарихи – мәдени ескерткіштер. Алайда, айтарлықтай артықшылықтарға қарамастан туристік сала жеткілікті деңгейде дамымаған. Көптеген мәселелердің бірі ең алдымен жолдардың жағдайына байланысты нысандарға жетудің қиындығы болып табылады. Туризм сферасындағы халықаралық тәжірибе жеткілікті зерттелмеген және пайдаланылмайды. Осындай қиындықтарға қарамастан туристік саланың дамуының 2007–2011 жылдарға арналған жаңа Мемлекеттік Бағдарламасы жасақталып, сәйкесінше Маңғыстау облысында туристік саланы дамытудың 2008–2011 жылдарға арналған бағдарламасы жасақталды.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің қолдауы, саланың жеті кластерлік бастама қатарында экономиканың басымдықты секторының бірі ретінде танылуы облыста туристік қызметті жандандырды. Сонымен бірге, Каспий теңізінің қазақстандық секторын игерудің Мемлекеттік бағдарламасын іске асыру өңірге ірі шетелдік компаниялардың, басқада әлеуетті инвесторлардың назарын аударды, бұл іскерлік туризмнің дамуын ынталандырды. Соңғы жылдары облыста халықаралық маңызды іс-шаралар – форумдар, фестивальдар, конференциялар, көрмелер тұрақты өткізілуде. Оған түрлі мемлекеттерден, оның ішінде алыс шетелдерден, көптеген қатысушылар қатысады. Туризм саласындағы қызметке әсіресе, судағы демалысты шөл далаға автосаяхат, тасудағы мәдени объектілерге баруды ұйымдастыруға сұраныстың артуы, өңірдің бәсекеге қабілетті туристік индустриясын дамыту бойынша міндеттерді шешу мен мақсат қою үшін алғышарт жасады, бұл өз кезегінде дүниежүзілік туризмге ықпалдауға жағдай жасайтын болады. Бағдарламаны 2008–2011 жылдар кезеңінде іске асыру көліктік-коммуникациялық инфрақұрылым, сервистік қызметтер, мәдениет, құрылыс, сақтандару және басқалар сияқты туризмін дамытуға және инвестициялық белсенділігін ынталандыруға бейімдеп, халықтың жұмыспен қамтылуының кірісінің тұрақты өсу саласында қамтамасыз етеді. Бағдарлама мақсаты – кірме және ішкі туризм көлемін арттыру есебінен халықтың жұмыспен қамтылуының, өңір кірісінің тұрақты өсуін қамтамасыз ету үшін бәсекеге қабілетті туристік индустрия құру және Маңғыстау облысын еліміздің Батыс өңіріндегі туризм орталығы етіп қайта құрылымдау. Бағдарлама, сондай-ақ тартымды туристік бағыт ретінде облыс имиджін қалыптастыруға; туризм индустриясын дамыту үшін қолайлы инвестициялық ахуал жасауға; бәсекеге қабілетті ұлттық туристік өнім қалыптастыруға және оның сапасын әлемдік деңгейге сәйкес қамтамасыз етуге бағытталады. Экологиялық туризм бойынша дүниежүзілік туристік ұйымдар сарапшыларының деректері бойынша, экологиялық туризм соңғы он жылда барынша әйгілі, әрі кез келген мемлекеттің тұрақты даму құралына айналып отыр. Бұл – адамдардың денсаулық және бос уақытын пайдалану проблемасына мейлінше біртұтас жүйелі түрде келуін қажет ететіндігіне байланысты болмақ.

Туристік әлеуетті зерттеу қорытындысы көрсеткендей, Маңғыстау облысы экологиялық туризмді дамыту үшін зор мүмкіндіктерге ие. Оның негізін теңдесіз табиғи ландшафтар, көптеген тарихи ескерткіштер, мәдени және этникалық мұралар құрайды. Экологиялық туризм, туризмнің басқа да түрлерінен табиғи ортаға әлсіз әсерімен ерекшеленеді және кең дамыған инфрақұрылымды қажет етпейді, алайда бұл бағыттың дамуы шынайы көңіл бөлуді талап етеді. Өңірде реттелмейтін және бақыланбайтын – «жабайы туризм» деп аталатын жанданды, соның нәтижесінде өңірде аз ғана бірегей мүйістердің ыбырсытылып бұзылды. Облыста Ұлттық парктер құру табиғи, мәдени және тарихи құндылықтарды қорғау үшін тамаша мүмкіндік болмақ. Облыста Ұлттық парктің дамуы үшін неғұрлым ыңғайлы мынадай аумақтар бар: Айрақты, Ақтау қаласынан 100 км жерде орналасқан, алаңы 480 мың га. Оған ғылыми, геологиялық, палеонтологиялық, тарихи және мәдени құндылықтар орналасқан; Соның аумағы 4,5 га құналы аралы мұнда әр ауыл теңіз құрстары мен каспий итбалықтары бар. Қазіргі уақытта мемлекеттік табиғи қорық болып табылатын Үстірт 632 мың га алаңды алып жатыр. Үстіртте

құстардың аңдар мен рептилияның сирек кездесетін жоғалған түрлері, сондай-ақ алуан түрлі флора сақталған. Қарақия-Қаракөл, Ақтау қаласынан 85 км жерде орналасқан. 180 мың га алаңды алып жатыр, екі бөліктен – дүние жүзіндегі ең терең ойпаттардың бірі – Қарағия мен көптеген қоқиқаз қоныстанған Қаракөл тұщы су көлінен тұрады. Экотуризм үшін қажетті инфрақұрылымдар құру, туристерге арналған бірегей табиғи мүйістердің тартымдылығы мен қолжетімділігін, сол сияқты оларды күзетілу мен қорғалуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Шет елдерде, ұлттық паркке келген туристер (мысалы, Кенияда, Америкада, Қытайда) жыл сайын онда 1 млн. АҚШ долларын қалдырады. Қорықтарға, ұлттық парктерге тауар сату және ақылы қызмет көрсету есебінен дербес ақша табуға рұқсат етілген. Ұлттық парктер арқылы алынған қаржы қаражаттары оларды дамытуға, сондай-ақ қорғау және қалпына келтіру іс-шараларын жүргізуге пайдаланылады. Экологиялық туризмді дамытуды жандандыруға бағытталған шаралар: экологиялық туризм бөлігінде халықаралық ынтымақтастықты дамыту; табиғатты, жергілікті мәдениетті қорғау мен ұлттық дәстүр мен жергілікті тұрғындармен, жеке сектормен, үкіметтік емес ұйымдармен серіктестікте генетикалық ресурстарды сақтау жөніндегі шаралар есебінен экотуризмді дамыту бойынша өңірлік саясат жасау; шағын және орта бизнес өкілдері үшін техникалық, қаржылық және адами ресурстардың дамуын қолдауды қамтамасыз ету; қоршаған ортаны қорғауға жауапты мемлекеттік органдармен және ҰЕҰ-мен ынтымақтастық жасау болып табылады. Ландшафт және мәдениет бойынша Маңғыстау облысындағы теңіз бен жағажайдан басқа, туристерді теңдесіз ландшафт пен өңірдің ерекше мәдениеті қызықтырады. Облыс көне жыл бірегей тарихы бар мәдени ескерткіштерге бай. Мұнда Бекет-ата, Шопан-ата, Сұлтан-епа жерасты мешіттері, көп ғасырлық сағаналары, Қызылқала, Үлкенқұдық, Дықылтас және т.б. көне қалалар мен киелі орындар бар. Бағдарламада ұсынылған шаралар кешенін іске асыру еліміз ішінде, сол сияқты шетелдерден туристер ағынын болашақта арттыруға әкелетін болады, қорытындысында, ұлттық турөнім мен халықаралық сауда қызметтері аясында, халықаралық кәсіпкерлік пен іскерлік ынтымақтастықтың маңызды саласы сияқты әлемдік туристік рынок жүйесінде облыс ықпалдастығы тартымдылығының едәуір артуына әкеледі. Өңір экономикасының шикізаттық емес салаларының арасында маңызды кірістік секторларының бірі болуға бейімді дамыған бәсекеге қабілетті туристік индустрия құрылатын болады. Осы ретте өңірде, Маңғыстау облысының Батыс Қазақстан өңірінің туристік нарығындағы көшбасшыға айналуын, нақты жағдайлар мен мүмкіндіктер ашылатын болады.

Resume

This article says about the most important problems of system of international and local market of tourist's field of Kazakhstan. Tourism is one of the profitable point of world economy and it also becomes more actual in our country – country with developing economy.